

Az ugandai polgárháború

Hetényi Ambrus

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

Az ország területének nagy részét mintegy 1000-1500 méter magasságban elterülő fennsík alkotja. Uganda ezen felül jelentős felszíni vizekkel rendelkezik, hiszen közel egy ötödét tavak és folyók borítják. A legfontosabb ezek közül a Viktória-tó, melyet több szomszédos országgal (Tanzániával és Kenyával) közösen birtokol, ám jelentős még a Kyoga-tó s a szintén határvízként is funkcionáló (a Kongói Demokratikus Köztársaság felé) Albert-tó és Rutanzige-tó. Az ország a Felső-Nílus vízgyűjtő területe. Uganda rendelkezik jelentős magasheggyekkel is, melyek többsége vulkanikus eredetű. Ezek magassága 3000 méter körül mozog, legmagasabb a Mount Elgon, de az országban található a Ruwenzori és a Kigezi is.¹

A hőmérséklet egész évben mindenütt az országban magas, a csapadék az északi vidékeken azonban majdhogynem csak harmada, mint délen, s ez jelentősen befolyásolja az emberi tevékenységet. Északon fontosabb az állattartás, pásztorkodás, illetőleg a ciroktermesztés. Az esősebb vidékeken banánt, kávé és gyapotot, a hegyek lejtőin kávé és teát természetesen kereskedelmi célból. A Viktória-tavat övező, félkör alakú területen összpontosul a növénytermesztés és szintén ezt a vidéket nevezhetjük a halászat fellegvárának is.

Uganda bár számos érccel rendelkezik, ezek közül csak a réz kiemelkedő, ásványkincsei kiaknázatlanok, csakúgy, mint az ország folyóiban rejlő vízenergia hasznosításának lehetősége. Egyetlen vízerőműve a 90 ezres Jinjina mellett, az Owen-vízesésnél található. A város, főleg az erőműnek köszönhetően nehézipari központtá fejlődött (acélgyártás, rézkohó), az egymillió lakosú főváros, Kampala pedig inkább könnyűiparral rendelkezik. A városi lakosság aránya 10 százalék alatt van.²

A területre pásztorkodással foglalkozó nilota népek és földművelő bantuk vándoroltak be. Kisebb királyságok és különböző politikai struktúrájú államok jöttek létre, melyek közül a 19. századra egyértelműen Buganda lett a legjelentősebb. Buganda lakói a gandák, s uralkodójuk a „kabaka”, a király. A térség gyarmatosítása a Birodalmi Brit Kelet-Afrika Társaság nevéhez fűződik, ám ez a vállalat 1893-ban csődbe jutott. Mint a brit gyarmatosítás történetében oly sokszor előfordult, London ebben az esetben is eltérő fejlettségű, gazdasági, éghajlati és etnikai jellemzőkkel rendelkező vidékeket kényszerített egy gyarmati egységbe. Anglia 1893-ban protektorátusnak nyilvánította a térséget, s a keresztény uralkodó vezette Bugandát tette a gyarmat legerősebb, legbefolyásosabb királyságává. A gandák politikai befolyásukat kiaknázva gazdasági előnyre tettek szert, számos gyapotültetvényt birtokoltak. A fellendülő mezőgazdaság miatt sok ruandai és burundi vándorolt be Ugandába, ezenfelül számos indiai kereskedő is érkezett az országba.

Ugandában már 1945-ben jutottak be feketék a helyi Törvényhozó Gyűlésbe. Tehát az ugandaiak már valamelyest belefolyhattak a protektorátus ügyeinek intézésébe. Például

Zimbabwétól eltérően, itt az alacsony számú fehér telepes kisebbség nem rendelkezett számottevő befolyással. A függetlenség előestéjén több politikai erő is megjelent az országban. A katolikus Benedicto Kiwanuka ganda közember volt, ő vezette a nacionalista Demokrata Pártot. A Milton Obote vezette Ugandai Népi Kongresszus inkább az északi régiót képviselte. Ezen túl a kabaka is ismét megjelent a politikai porondon, függetlenül attól, hogy az ötvenes évek derekán önálló Buganda kikiáltásán munkálkodott, mely nem nyertre el a britek tetszését és persze nem valósult meg. Második Sir Edward Mutebi Mutesa,³ az akkori uralkodó, Kabaka Yekka Párt néven szervezett politikai tömörülést. 1962 októberében választásokat tartottak, melyen az Ugandai Népi Kongresszus és a Kabaka Yekka Párt szövetséget kötött. Így a függetlenné váló protektorátus első miniszterelnöke Obote lett, s a köztársasági elnöki pozíciót a bugandai király töltötte be. Ez politológiai szempontból igencsak furcsa képződmény, hiszen II. Mutebi Mutesa egy személyben volt egy ország demokratikusan megválasztott vezetője és monarchia tradicionális királya is. Azonban sajnálatos módon nem sokáig állt fent ez a formáció: 1966-ban a kabaka és a miniszterelnök között komoly feszültség keletkezett, mert Obote kormánya komolyan érdekelt volt aranycsempészésben, s a kabaka ezt a tevékenységet elítélte. Az alkotmányt felfüggesztették és a belső politikai konfliktus odáig fajult, hogy a hadsereg Obote parancsára megrohmozta a kabaka palotáját, őt magát megfosztották politikai tisztségétől. A köztársasági elnöki posztot Milton Obote vette át, egyesítve ezáltal az ország két legfőbb politikai méltóságát. A következő évben megszüntette a királyságok alkotmányos jogait⁴ és eltörölte azokat, ezáltal teljesen megtörte az egykor oly fontos Buganda hatalmát.

Obote egypártrendszert vezetett be, centralizálta Ugandát és jelentősen beleszólt a gazdasági élet irányításába is. Mivel Obote északról származott, a felső vezetésben főleg az ottani származású emberek domináltak a rendszerben. Obote uralma alatt a feszültség Uganda és szomszédai között jelentősen csökkent. Az országnak korábban ugyanis határvitái voltak Szudánnal, Zairével, Ruandával, Kenyával és Tanzániával is, tehát valójában az összes környező országgal.

1971-ben Obote távollétében Idi Amin Dada átvette a hatalmat. Idi Amin már Obote első puccsában is részt vett, ő volt az ország vezérkari főnöke. Amin kihasználta, hogy a hadsereg elégedetlen azzal a pozitív diszkriminációval, amiben az elnöki külön gárda, a Speciális Erők és az Általános Szolgálat elnevezésű félkatonai szervezet részesült.⁵ A nemzetközi közösség eleinte örült a hatalmváltásnak és támogatták Amint. Ne felejtsük el, hogy Obote esetleges balratolódása kellemetlenül érintette volna a Brit Nemzetközösséget és a nyugatot, függetlenül attól, hogy a kormány szocialista programjának megvalósításától igen messze állt. Hamar kiderült azonban, hogy Amin rendszere túlzott brutalitásra és féktelen elnyomásra épül. Pontosan mind a mai napig nem lehet tudni, embertelen rendszere hány ugandaiak az életébe került. Közvetlenül a puccs után visszarendelte a laktanyákba a hadsereg összes acsoli és langi tagját. E két északról származó népcsoportra támaszkodott Milton Obote korábban. Hogy egy esetleges újabb katonai hatalomátvétel lehetőségét is elfojtsa, Idi Amin kivégeztette ezeket a katonákat. 1974 februárjában egy másik etnikum tagjai, a lugbara tisztek kerültek hasonló sorsra, őket is meggyilkolták, megtisztították tőlük a hadsereget.

Ám Idi Amin nem csak a katonák között szedte áldozatait, hamar kiterjesztette a terrort az egész társadalomra. Hadserege mintegy 100 000, más források szerint 300 000 ugandai állampolgár meggyilkolásáért felelős. Elsősorban az iskolázott ugandaiak kiirtása volt a cél. Ezenfelül, mivel Amin muzulmán volt, a keresztények is hátrányos helyzetben találták magukat, sokszor az életük is veszélybe került. Bár az ország lakosságának 15%-át is alig érték el a muzulmánok,⁶ a pénteki napot kötelező szünnaprá tették. Amin hatalomra kerülésével kezdődött az ázsiaiak üldözése. Körülbelül 80 000 indiait űztek el Ugandából, olyan embereket, akik már

Afrikában születtek, s akik őseit még a britek telepítették be a gyarmatosítás időszakában.⁷ Ezen intézkedések megfosztották Ugandát a bármiféle szaktudással rendelkező és a gazdaság probléma nélküli, gördülékeny működtetéséhez szükséges emberektől. A legtöbb szakember vagy életét vesztette, vagy kénytelen volt elhagyni az országot. A gazdasági helyzet katasztrofális képet mutatott. A devizahiány igen magas volt, a tőkebeáramlás szinte teljesen megszűnt, kizárólag a donor országok segélyeire korlátozódott. Ennek következtében az import erősen visszaesett. A mezőgazdasági termelés folyamatosan, évről évre csökkent. 1976-ban Kenya hivatkozva Uganda 52 millió shillinges tartozására leállította az ország benzinellátását, London pedig az elnyomás és a gyilkosságok miatt megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Kampalával. Ezzel szemben pár arab ország, például Líbia, valamint a palesztinok Amin szövetségeseivé lettek, több ízben segítséget nyújtottak neki, s nem csak pénzügyi téren. A hetvenes években egy sikertelen puccskíséret után a palesztinok segítettek a hadseregben a „tisztogatási” munkálatokban.

Amin elhanyagolta az amúgy is rossz állapotban lévő utakat, amely további negatív következményekkel járt például a kereskedelemre. Amin tevékenységének köszönhetően soha nem látott szegénység köszöntött az országra. Az ország vagyonából amit lehetett, szétszogatott szövetségesei között. Idi Amin Afrika egyik legkegyetlenebb és legőrültebb diktátora volt, politikai ellenfeleinek levágott fejét állítólag hűtőszekrényben tartotta, saját magát pedig Skócia királyává kiáltotta ki, valamint kitüntette magát egy igen magas brit kitüntetéssel (Conqueror of the British Empire).⁸ Rendszere szűk 10 évig állt csak fent, ám ez idő alatt igen sokat szenvedett tőle az ország.

1978-ban a diktátor a történelem során oly sokszor alkalmazott módszerhez nyúlt, hogy elterelje a figyelmet a belső gondokról és a gazdaság siralmas állapotáról: háborút indított. A kiválasztott ellenfél Julius Nyerere Tanzániája volt, hiszen a keleti szomszéd adott menedéket Milton Oboténak, s számos ugandai menekültnek, akik Amin rendszerével szemben helyezkedtek el. Amin területi követelésekkel lépett fel Tanzániával szemben, ám Uganda képtelen volt kivívni a győzelmet, viszonylag hamar verességet szenvedett. A demoralizált ugandai hadsereg egyszerűen megtagadta a harcot az előrenyomuló tanzániai katonákkal, erejükből és szervezetségükből mindösszesen visszavonulásra futotta. A háború okozta a diktátor végét is, 1979 áprilisában távoznia kellett az országból, annak ellenére, hogy korábban kijelentette: Kampalát a végsőkéig fogja védeni.⁹ Amin külföldre menekült és 2003 augusztusában, nyolcvanéves korában halt meg Szaúd-Arábiában. Nyerere az Ugandai Nemzeti Felszabadítási Frontot és ennek fegyveres szárnyát, az Ugandai Nemzeti Felszabadítási Hadsereget (UNLF/A) támogatta Idi Amin megdöntése céljából. A felkelőknek sikerült is megdönteniük a diktátor rendszerét, azonban a rend fenntartására egy ideig még a tanzániai hadseregnek is Ugandában kellett maradnia.

Amin bukása után két kisebb jelentőségű politikus váltotta egymást a hatalomban, azonban az igazi döntéseket egy katonai bizottság, melyet Nemzeti Konzultációs Tanácsnak hívtak, hozta helyettük. 1979 áprilisában először Yusuf Lule került a Tanács élére, majd még ugyanabban az évben, júniusban Godfrey Binaisa váltotta őt.¹⁰ Ám Binaisa sem maradhatott sokáig, már 1980 májusában távozni kényszerült, s ezután 1980 decemberéig, amikor is választásokat tartottak, a Nemzeti Konzultációs Tanács kormányzott közvetlenül. A tanács nem volt egységes és a pártviszályok megakadályozták, hogy komoly politikaformáló erővé lépjen elő és sikeresen stabilizálja az országot. A választásokon az Ugandai Népi Kongresszus győzedelmeskedett, s így Milton Obote került a hatalomba, immáron másodszor. A választásokat azonban nem mindenki fogadta el, egyesek szerint gyanítható volt, hogy Obotét csalással választották meg, amiben esetleg Tanzániának is volt szerepe. Mint Fekete-Afrikában oly sokszor előfordult már, a választási csalás, vagy annak vélelmezése itt is egyes csoportok fegyveres ellenállását

váltotta ki. Yoweri Kaguta Museveni, a jelenlegi elnök, akinek már az Idi Amint megbuktató gerillaháborúban is komoly szerepe volt, szervezkedni kezdett Obote ellen. A tapasztalt gerillavezér mozgalma, a Nemzeti Ellenállási Hadsereg (NRA) egyre népszerűbb lett, hiszen Obote döntően acsoli és langi etnikumokból verbuvált hadserege számos kegyetlenkedést követett el Ugandában. A Luwero háromszögben például az International Crisis Group szerint a Bonanza hadművelet keretében mintegy 300 000 ember vesztette életét, túlnyomó többségükben gandák.¹¹ Az ugandai terep pedig tökéletesen megfelel a gerilla-hadviselés számára.

Oboténak másodszer 1985 júniusában kellett távoznia a hatalomból. Az UNLA acsoli két vezetője, Bazilio Olara Okello és Tito Okello tábornokok azért döntöttek Obote elmozdítása mellett, mert ő visszautasította a tűzszüneti tárgyalásokat az NRA-val. Ezenfelül a két tábornoknak aggályai merültek fel a túlzottan elharapódzott erősszakkal kapcsolatban is. Az emberieségi indokok mellett felmerülhet a puccs indokaként az is, hogy Obote langi volt, s az összes vezető tisztséget saját etnikumából származó bizalmasaival töltötte fel. A történelemben ez volt az első eset, hogy az acsolik a langik ellen fordultak volna, megtörve ezzel a több száz éves szövetséget a két nép között.

A hatalomátvétel azonban nem állította le a gyilkosságokat, melyek folytatódtak szerte az országban. A kaotikus viszonyokat az is mutatja, hogy az Owen-vízesésnél az ország egyetlen vízierőművét is támadás érte. Az NRA vezetősége arra a következtetésre jutott, hogy semmilyen megállapodás nem vezetne békéhez az országban, tehát a céljuk a rendszer totális megbuktatása, és a hatalomátvétel lett. 1985 nyarán a lázadók bevették Fort Portalt, ez volt a fordulópont, nemzetközi elemzők szerint nyilvánvalóvá vált, hogy a kormány elvesztette a háborút.¹²

Uganda új elnöke, erős embere Yoweri Museveni lett 1986 januárjában, s most már kerekén 20 éven át meg is őrizte az országban vezető szerepét. Ő is egypártrendszert vezetett be, hiszen az ország instabilitása megkövetelte ezt.

AZ ETNIKAI DIMENZIÓ

Az ugandai polgárháború értékelhető a gyarmati örökség szülte etnikai bázisú ellentétként is. Sőt, a független Uganda történelme az országban élő, a britek által egy protektorátusba kényszerített népek vetélkedése a hatalomért. Az ország észak-déli megosztottsága egyértelmű, a fő gazdasági súlypontot természetesen a Viktória-tó melletti területek képviselik, ezek közül is kiemelkedik Mengo központú Buganda királyság. Mengo ma már a modern Kampala része. A déli területeken jobb az oktatás, az egészségügyi helyzet is. Tradicionálisan azonban úgy alakult, hogy észak adja az ország katonai elitjét. Ezt visszavezethetjük arra is, hogy az acsolik és a langik született harcosoknak tartották magukat és büszkén ápolták ezeket a hagyományait. A valóság persze sokkal prózaibb. A második világháború előtt a britek a Királyi Afrikai Lövészei (King's African Rifles, KAR) közé mind északról, mind délről soroztak be férfiakat. Azonban 1945 után felhagytak ezen szokásukkal, hiszen az akkoriban éledező gyarmatellenes politikai küzdelemben kimagaslóan nagy szerepet vállaltak a déliek, köszönhetően az ott található magasabb oktatási színvonalnak és főleg a gandák gazdasági befolyásának. London természetesen veszélyesnek ítélte, hogy ha délen nem csak szellemi-gazdasági elit alakul ki, de számos ugandai katonai képzésben részesül. Ezért a kialakított gyakorlat szerint északon soroztak csak be embereket, s a független Ugandában északról származó emberek adták a tiszti kar zömét. Így, bár az ország megosztott volt észak és dél tekintetében, valamelyest egyensúly is kialakult a gazdasági és katonai elitek között. Milton Obote azonban „kiengedte a szellemet a palackból”, mikor először nyúlt a hadsereghez, hogy átvegye a hatalmat. Obote langi volt,

s sikeresen egyesítette a kisebb etnikumokat az ország legerősebb népcsoportja, a gandák ellen. Úgy vélte, ha megtöri hatalmukat, akkor bebiztosíthatja észak vezető szerepét. Azonban nem számolt Idi Aminnal, aki a kicsi kakwa etnikumból származott. Az ő irányítása alatt a hadsereg komoly szerepet játszott a politikában és nem akart Obote mellett másodhegedűs szerepét játszani. Nem véletlen, hogy az acsoli és a langi tiszték eltávolítása volt első és legfontosabb feladata hatalma megszilárdításához. Az UNLF/A visszatérése a hatalomba nem más, mint az acsoli-langi szövetség újabb kísérlete az ország vezetésének megragadására. Ez gyakorlatilag Obote és támogatóinak restaurációját jelentette, valamint azt, hogy Amin kakwa tisztjei helyét ismét langik és acsolik foglalták el. A bizonytalan politikai viszonyok, a polgárháború az NRA-val azonban törést okozott vezetésen belül és az acsolik felléptek a langik ellen, ami példa nélküli volt korábban. Ez sem menthette meg azonban sem Obotét, sem az Okellokat, hamarosan Museveni vette át a hatalmat, ő pedig nyankole származású, tehát déli. Így először fordult elő az ország történelmében, hogy dél lett mind a katonai, mind a gazdasági, mind pedig a politikai hatalom. Ennek természetesen észak nem örült igazán, s az acsolik lázadása erre az igen sarkalatos pontra vezethető vissza.

AZ LRA ELŐFUTÁRAI, AZ ACSOLI FELKELŐ SZERVEZETEK

A fiatal acsoli férfiaknak tulajdonképpen nem volt nagyon más munkalehetőségük a gazdaságilag elmaradott északon, mint katonának állni. Az NRA teljes győzelme után azonban úgy érezték, hogy ez a lehetőség is bezárult előttük. Hiába parancsolta az új kormány vissza a laktanyába az acsoli és langi katonákat, azok inkább elszöktek vissza északra. Attól tartottak ugyanis, hogy az NRA hasonló megszárlásra készül köztük, mint Idi Amin 1971-ben.

Az új kormány elleni lázadás 1986 augusztusában robbant ki, amikor is az elűzött, egykori UNLA katonák déli származású civilekre támadtak. Az etnikai feszültségek természetesen fellángoltak, régi sérelmek kerültek elő. Az NRA egyik szövetségese, egy ganda milícia a FEDEMU (Ugandai Szövetségi Demokratikus Mozgalom) negyven civillel végzet Namokorában, Tito Okello szülőfalujában. Az akciót válaszlépésnek szánták az UNLA korábbi, Luwero környékén elkövetett rémtetteire.

Ám maga az NRA is követett el kegyetlenségeket. 1987 júniusában Kona Kilaknál 97 civilt végeztek ki, 1988 júniusában pedig Koch Gománál további negyvenet. Az ICG jelentése szerint az NRA-Észak hadművelete során több embert élve égettek el, valamint a 35. „Gunga” zászlóalj sorozatos, férfiakon és nőkn is válogatás nélkül tett nemi erőszakok elkövetésével szerzett borzasztó hírnevet. Az acsolik nyelvében az események hatására alakult ki a „tek gunga” kifejezés, ami annyit tesz: férfit megerőszakolni. Valószínű, ezzel a tevékenységgel teljesen meg akarták alázni az északiakat, hiszen kollektíven bűnösnek tartották őket az etnikai konfliktusban korábban elkövetett borzalmakért. Az NRA nem küldte északra a fegyelmezett alakulatait, inkább a legbrutálisabb és legnyugtalanabb egységeket vezényelték oda. Egyesek szerint ez tudatos stratégiai döntés volt, s a 35. zászlóalj pontosan azt tette a civil lakossággal szemben, amit elvártak tőle.¹³

Az acsolik körében növelte a kormánnyal szembeni félelmeket és bizalmatlanságot az is, hogy az NRA képtelen volt integrálni a korábbi UNLA harcosokat a hadseregbe. Ők voltak azok, akik felkelést robbantottak ki Museveni ellen 1986-ban és életre hívták az Ugandai Népi Védelmi Hadsereget (UPDA). Támadásukat Szudán déli részéből indították, hiszen korábban ide menekültek az atrocitások elől. Annak ellenére, hogy az acsolik körében támogatottságot élvezett az UPDA, komoly eredményeket nem volt képes elérni. Talán elsődlegesen azért, mert a hatalom erőszakos magukhoz ragadásán túl nem rendelkeztek semmilyen programmal. Az UPDA politikai szárnya,

az UPDM Londonban székel, távol a problémáktól. Vezetője az az Otema Alimadi volt, aki Obote második rezsimjében miniszterelnöki posztot vállalt.

Annak ellenére, hogy az UPDA pár ezer katonaviselt férfiből állt, tehát rendelkeztek harci tapasztalatokkal, hamar vereséget szenvedtek. Pár fiatal tisztjuket a britek képezték ki, de a többség igen fegyelmetlen volt. A kialakult helyzet tárgyalóasztalhoz ültette őket az NRA-val. A Guluban lezajlott tárgyalásokat Salim Saleh vezette. 1988-ban megszületett egy béke-megállapodás. Jól jellemzi a helyzetet, hogy a politikai szárny kimaradt a tárgyalásokból. Velük 1990-ben sikerült csak megkötni egy hasonló megállapodást Addisz Abebában. 2000-ben végül a marginalizálódott szervezet csatlakozott az NRA-hoz és teljesen megszűnt.

Bár az UPDA-val sikerült a kormánynak megegyeznie, az NRA mégis kénytelen volt északon újabb hadműveleteket indítani az egyezménynek ellenszegülők leverésére. Sajnálatos módon az akciók során több híres és népszerű UDPA parancsnok életét vesztette, amely ismét bizalmatlanságot szült az acsolik körében a kormánnyal szemben. Az igazat megvallva, az NRA gerillaellenes hadműveletei igen brutálisak voltak és részben a civilek ellehetetlenülését célozták. Tervszerűen pusztították ugyanis a lakosság élelmiszerkészleteit és a háziállatokat. Északon a gazdasági élet amúgy is az állattenyésztésre alapozódik, ezen állomány pusztulása óriási károkat okozott az ottani népességnek. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy Kotido körzetéből a karamajong etnikum tagjai rendszeresen betörésekkel zargatták az acsolikat és megmarad szarvasmarháikat megpróbálták elhajtani. Főként Kitgum és környéke szenvedett el ilyen támadásokat.

Ahogy az UPDA egyre inkább letűnt a színről, új kormányellenes mozgalmak jelentek meg. Ezek közül a legfontosabb az LRA kialakulásával kapcsolatban a Szent Lélek Mobil Erői elnevezésű csoport volt, mely 1986-ban alakul és az UPDA visszaszorulásával párhuzamosan nyert egyre több teret. A mozgalom a szigorú bibliai parancsokkal és acsoli hiedelmekkel és tradíciókkal kevert ideológia furcsa kombinációját hozta létre. Vezetője az acsoli Alice Auma¹⁴ Lakwena lett. A Lakwena felvett név, a szó jelentése eredetileg annyit tesz „Hírvivő”; és a vele kapcsolatot tartó szellemre utal. Auma eredetileg gyógyítónak és jóvendőmondónak dolgozott északon. Állítása szerint Lakwena, egy halott olasz katona szelleme látogatta meg, akit Isten küldött. Ő szólította Aumát és arra utasította, hagyjon fel addigi foglalkozásával és űzze ki az Acsoliföldet lerohanó gonoszokat, vagyis az NRA-t, foglalja el Kampalát és hozza létre a földi paradicsomot.

A HSMF már 1987-ben, alapítását követő évében katasztrofális vereséget szenvedett. Az UPDA-val szemben ennek a mozgalomnak sokkal szélesebb volt a támogatottsága az egyszerű emberek körében, ugyanakkor nem rendelkezett megfelelő számban katonai szaktudással rendelkező taggal. Ezek hiányában a katonai vereség szinte borítékolható volt. Furcsamód a mozgalom kezdetben mégis komoly sikereket ért el, s ebben az is szerepet játszott, hogy a délre vezető hadjárata során több kisebb etnikum is csatlakozott a HSMF-hez. 1986 októberében Gulu elleni támadásuk még sikertelen, ám egy hónappal később 150 korábbi UPDA-s csatlakozott Aumához s sikeres támadást hajtottak végre az NRA ellen Corner Kilaknál, Kitgum tartományban. A győzelmet továbbiak követték decemberben Pajulenél, Liránál és Sorotinál. Ne felejtjük el, hogy amikor a HSMF vereséget szenvedett Jinjanál, a főváros már 100 km-nél is közelebb volt. A vereség után Aumát elhagyták a szellemek, nem beszéltek többet hozzá, menekülni kényszerült. Jelenleg egy kenyai menekülttáborban él. 1988 januárjában Alice apja, Severino Lukoya kísérletet tett, hogy felélessze a HSMF-et, ám hamar kudarcot vallott. 1988 márciusában csatlakozott az LRA-hoz.

AZ LRA

Az Úr Ellenállási Hadserege egyesítette magában az UPDA katonai szakértelmét és a HSMF spirituális elemeit, ami a széles támogatottsághoz szükséges. Vezetője az igen ellentmondásos, többek szerint őrült Joseph Kony,¹⁵ akit rokoni szálak is fűznek Alice Aumához, minthogy az utóbbi történetesen a nagynénje. Kony is hasonló spirituális erők birtokosának állítja be magát. Kony emberfeletti képességeit sok helybéli, sőt, a kormány katonái között is számosan bizonyítottnak tartják, hiszen ez idáig mindig megmenekült és már 20 éve életben tartja az LRA-t. A lázadó mozgalmat könnyen titulálhatjuk Kony saját szervezetének, hiszen ő a legfőbb politikai katonai és spirituális vezető egy személyben. Valójában ő alakítja ki az LRA homályos célkitűzéseit, melyek között szerepel a biciklizés tilalmával kiegészített bibliai tízparancsolaton alapuló állam létrehozása.¹⁶ Bár esetenként acsoli nacionalizmust tűznek az LRA zászlajára, ez valójában összeegyeztethetetlen pont az acsoli népszerűség ellen elkövetett terrorral. Az LRA a polgárháborút szinte magáért a háborúért vívja. A cél, hogy Kony minél nagyobb hatalommal rendelkezzen és minél tovább fent tudja tartani a szervezetét, s valójában önnön szerepét. Persze megjelennek olyan célok is, mint Museveni elnök megdöntése, ám lássuk be, az LRA katonailag sohasem lesz olyan erős, hogy ezt véghezvigye. Ahhoz, hogy a szervezet megőrizze működőképességét, számos gyermeket rabolt el, terrorizálta a civil lakosságot és kiszorolta az északi gazdaságot. Ha Christopher Clapham gerillafelosztását vesszük alapul, akkor Kony szervezete a legjobb példája a hadúr-centrikus mozgalomnak.

Kony után közvetlenül a második ember Vincent Otti „dandártábornok”, őt Okello Matara „dandártábornok” követi, s az LRA negyedik legfontosabb posztját 2004 januárjában bekövetkezett haláláig Tolbert Nyeko szintén „dandártábornok” töltötte be. A vezérrel együtt a 3 dandártábornok alkotta az LRA legfelsőbb tanácsát. Az LRA körülbelül 3000 főt számlált korábban, ám a legutóbbi vereségek miatt szakértők 500 főre becsülik az országon belül tevékenykedőket, s ezen felül még 900 gerillára taksálják a Szudánban lévőket. Ezzel szemben az ugandai hadseregnek 40-50 ezer katonája van. Szervezeti felépítését tekintve az LRA 4 „dandárból” áll, melyek a következők: Trinkle, Sinia, Stockree és Giiva. Mint a legtöbb gerillahadseregnél, az egyes egységek létszáma itt is erősen hullámzik a hadiszerencsének megfelelően, de az LRA dandárjait 300 és 800 fő közé teszik. Csak összehasonlításképp, a katonai szaknyelv a dandárt 6-10 ezer fős egységekre alkalmazza, tehát Kony egységei Európában esetleg megerősített zászlóalj kategóriát képezhetnének. Az LRA egy decentralizált szervezet, kicsiny, ám annál mobilabb egységekkel operál. Észak-Uganda kiváló helyismerete és az hogy nincsenek utakhoz kötve (gyalogosan közlekednek) óriási szabadságot biztosít a szervezet számára. Általában könnyű fegyvereket használnak, mobiltelefonokkal kommunikálnak és GPS is segíti őket a tájékozódásban. E két utóbbi felszerelés sebezhetőségüket is fokozza, hiszen Kampala komoly segítséget kapott az utóbbi időben Washingtontól ezen elektronikai eszközök bemérésére. A kézfegyvereken túl az LRA természetesen rendelkezik aknavetőkkel, géppuskákkal és harckocsik és gépjárművek elleni aknákkal.

Mint minden gerilla-hadsereg, az LRA is kerüli a közvetlen konfrontációt a kormányerőkkel. A hangsúlyt ehelyett inkább a puha célpontokra, a rajtaütésekre és a lesállításokra fektetik. Különös fontosságot élvez, hogy a parancsnokok minden körülmények között elmeneküljenek. A többi katona feláldozható, hiszen gyermekek elrablásával őket könnyen lehet pótolni. Ezért sokan fel is áldozzák magukat, csak hogy a parancsnok elmenekülhessen.

Kony nem sokáig habozott kimutatni a foga fehérvjét. Már 1987 novemberében támadást intézett az UPDA főhadiszállása ellen Pawel Owornál, majd lerohanta és beolvastotta az UPDA

115. dandárját az LRA-ba. 1988 májusában Odong Latek, az UPDA egyik főparancsnoka mintegy negyven fővel csatlakozott Konyhoz. Ezzel nagyjából a szervezet be is fejezte pályafutását.

Az LRA sohasem létesített bázisokat Uganda területén s ezzel jelentősen csökkentette sebezhetőségét. Ehelyett inkább a szintén polgárháború dúlta Szudán déli részén alakított ki táborokat. Ez persze egy normális hadsereg esetében logisztikai problémákat vetett volna fel, nem úgy az LRA esetében. Egységei ugyanis viszonylag kevés muníciót használtak, élelmiszert, gyógyszereket és egyéb szükséges felszereléseket pedig a helyi lakosságtól rabolták el. Ezen felül számos elrabolt gyermeket hordárként alkalmaztak, ami jelentősen megnövelte az LRA mobilitását és képessé tette, hogy az elrabolt javakat is elszállítsa jelentős távokra is. Általában védtelen falvakat támadnak meg, különös kegyetlenséggel. A civileket legtöbbször megpróbálják elűzni a városokba, üresen maradt gazdaságaikat kifosztják, s a menekültek áradatának előidézésével szinte lehetetlenné teszik az NRA humint tevékenységét.

Az LRA eleinte nem kényszerült tömeges emberrablásra, hogy fel tudja tölteni sorait. Csak a kilencvenes évek derekától vált ez a szervezet bevett szokásává, amikor már jelentősen veszített az acsoli társadalmi támogatottságból. Ekkor léptek fel a kormány vélt vagy valós támogatói ellen is, s ezzel terrorizálták a lakosságot. Az acsolik ellen elkövetett kegyetlenségeket eleinte még meg tudták azzal indokolni, hogy csak az árulók és a kormánypártiak ellen lépnek fel, egy idő után azonban ezt a határt átlépték. Ekkor került előtérbe az ideológia, miszerint Kony azért bünteti az acsolikat, mert azok nem támogatták kellőképp. Számos elrabolt gyermekből hordár lesz, de a legtöbb mégis gyerekkatonaként végezte, illetőleg a lányokból szexrabszolgák váltak. Csak Kony-nak 60 felesége és ezektől számtalan gyermeke van.¹⁷ Az LRA által elraboltakat sok esetben kényszerítik, hogy végrehajtsanak valamilyen brutális cselekedetet, lehetőleg valamelyik rokonuk, falubeliük elleni, így számukra a nagycsaládnak már nem vezet vissza út. Ha meg is szöknének az LRA-tól, soha nem térhetnek haza, kiközösítenék, elűznék őket, esetleg csak ettől való félelmükben nem is próbálkoznak a kitöréssel. Ezzel Kony magához láncolja a gyermekeket.

Ez az eljárás komoly dilemmát okoz a hadsereg számára. Ugyanis az elrabolt gyermekek szülei a kormányt hibáztatják, ha a hadsereg egy-egy összecsapásban végez az LRA katonaként besorozott gyermekekkel. Tehát a hadseregnek úgy kellene harcolnia az LRA-val, hogy nemcsak saját veszteségeit próbálja minimalizálni, de a gerillákét is. Ez nagyon nehéz feladat, általában nem is sikerül. Talán sikeresebb lenne a még el nem rabolt gyermekek védelme, ez azonban hasonlóan nehéz feladat egy szervezett ellenséggel szemben a gerilla-hadviselésnek kiváló terepet nyújtó északon.

A kilencvenes évek második felétől egyre komolyabb lett az együttműködés az LRA és egyes kongói gerillacsapatok között. Legfontosabb ezek közül a Kongói Demokratikus Köztársaság észak-keleti területein tevékenykedő Interahamwe, az a hutu szélsőségesekből álló szervezet, melynek jelentős szerepe volt az 1994-es ruandai mészárlásban.¹⁸

Annak ellenére, hogy 1995 áprilisában Uganda teljesen megszakította diplomáciai kapcsolatait északi szomszédjával, Szudán szerepe a konfliktusban az utóbbi időben megoldódni látszódik. Az LRA egyetlen külföldi támogatója Kartúm volt, s Omar al-Basír sem azért támogatta Konyt, mert egyetértett volna céljaival. Egyszerűen arról volt szó, hogy viszonzni akarta, hogy Kampala a dél-szudáni lázadó mozgalmat, az SPLM/A-t támogatta. Bár mindkét fél tagadja, hogy felszereléssel is ellátják egymás lázadóit, ám ez természetesen nem így van. Igaz ugyan, hogy Szudán jelentősen minimalizálta az LRA-nak jutott felszereléseket 1999–2000-ben, mert az etióp-eritreai háború végett máshol volt azokra szükség. 2001-ben az USA terrorista szervezetnek bélyegezte az LRA-t s az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatait javítani igyekvő Kartúm deklarálta, hogy beszünteti Kony szervezetének támogatását. Ez azonban nem volt hosszú életű,

ugyanis Kony, hogy visszaszerezze Szudán bizalmát, komoly segítséget nyújtott 2002 októberében Torit visszafoglalásánál az SPLM/A ellen. Így hamarosan újból érkeztek Szudánból fegyverek, lőszer és aknák az LRA-hoz. Megállapodás született Kampala és Kartúm között arról, hogy az ugandai hadsereg akár Szudánba is behatolhat egy bizonyos mélységig, mintegy 200 km-ig, hogy LRA bázisokat semmisítsen meg. Az LRA azonban áthelyezte bázisait az Imatong hegységre, olyan területekre, ahová Kampala keze már nem érhet el, s Szudán is folytatta a támogatások folyósítását, mondván azok nem gerillabázisok, hanem csak menekülttáborok. A hegységben a bázisok nehezen fellelhetők, s könnyen védhetőek a terep adottságai miatt. 2005-ben azonban végérvényesen lezárulni látszik a több évtizedes szudáni polgárháború, melynek következtében Kartúm számára egyre terhesebb a korábban oly hasznos szövetség.

2002 áprilisában a kormány le akart számolni teljesen az LRA-val, ezért elindította a Vasököl hadműveletet, amely bár eredményes volt, mégsem tudta beváltani a hozzá fűzött reményeket és az ellenállás folytatódott. Az ugandai hadsereg felismerte, hogy a vezetők likvidálása különlegesen fontos, ez lehet az az eszköz, ami összezúzza az LRA-t. Ezt azonban sokkal nehezebb megtenni, mint felismerni.

2003-ban a szudáni békefolyamat miatt az LRA úgy érezte, ki kell terjesztenie tevékenységét Ugandában a langik és az itesók területeire is. Valószínűleg új „vadászterületre” volt szüksége a szervezetnek, hiszen acsoliföld nagy részét már tönkretették, a lakosság jelentős részét elűzték. Bár kezdetben értek el sikereket, számos gyermeket tudtak elrabolni, ám a hadsereg hamar fellépett és megakadályozta a konfliktus szétterjedését. Az LRA Mbale felé nyomult, hogy a keleti kereskedelmi utakat az ellenőrzése alá vonja, s ezzel komoly gazdasági válság előidézését akarta elérni. Teso környékére benyomult LRA csapatok azonban szétestek, parancsnokukat, Tabuleh dandártábornokot megölték. Páran visszaszorultak Kitgum és Gulu környékére, a harcosok nagy része azonban Dél-Szudánba menekült. A kormány pedig csapatokat vezényelt a térségbe és a lakosságból megszervezték milíciászerű helyi védelmi egységeket, például a Nyílvessző Csoportot és az Amuka Csoportot.

A MEGOLDÁSOKRÓL

A polgárháborúnak szörnyű mérlege van. Becslések szerint másfél millió ember kényszerült elhagyni az otthonát, közel 30 000 gyermeket raboltak el és a halottak száma is több tízezerre rúgott ezidáig.

Yoweri Museveni elsődlegesen a katonai megoldást erőlteti az LRA-val szemben. Számára ez a legegyszerűbb, hiszen az LRA csak az északi területek lakosságát veszélyezteti, háborús helyzet lehetővé teszi Museveni számára, hogy elodázza a társadalom számára fontos reformokat és a korrupt hadserege is érintetlen marad, ami a kormány hatalmának valójában az egyik sarokköve. Továbbá Bush terrorizmus-ellenes háborújába nagyon is belefér az LRA elleni küzdelem, így akár még nemzetközi tőkét is kovácsolhat a harcokból.

Észak-Ugandában a városokat már többé kevésbé jól meg tudja védeni a hadsereg, a falvak azonban jobban ki vannak téve a támadásoknak. A nagyobb települések vonzáskörzeteiben élők akár 5-10 km-t is gyalognak naponta, hogy valamelyik külvárosi menedékszállón tölthessék az éjszakát.

A hadsereg alkalmazásán túl egy amnesztiaprogramot is elindított Museveni, melynek hatására pár középszintű gerillaparancsnok feladta a harcot, s az elrabolt gyermekek között még soha nem volt ilyen magas a szökések száma. Részükre több rehabilitációs program is indult, hogy elfelejtsék szenvedéseiket.¹⁹

Joseph Kony számára pedig a konfliktus életben tartása lehet a cél. Számos afrikai polgárháború végződött azzal, hogy a lázadó szervezet betagozódott a hadseregbe, az egykori gerillavezérek pedig nem ritkán kerültek alelnöki, vagy miniszterelnöki posztokra. Véleményem szerint Ugandában ez kevésbé valószínű, hiszen Kony nem túl népszerű még a saját etnikuma körében sem. Adott esetben csak olyan területek támogatnák, amelyet nem érintett a polgárháború, de valamilyen oknál fogva Museveni ellen foglalnak állást. Tény, hogy Museveni rendszere nem a legdemokratikusabb, de sokkal stabilabb, mint Obote katonai uralma, nem is beszélve az örült háborús bűnös Idi Aminról. 2006 februárjában ismét többpárti választásokat tartottak Ugandában, 59%-kal ismét a hatalmon lévő elit nyert, ám ez mégiscsak fejlődésnek tekinthető a korábbi időszakhoz képest.²⁰

Fontos volna még továbbá, hogy a háborús bűnösöket ítéljék el törvényesen. Mindenképp ki kellene alakítani egy olyan gyakorlatot, hogy a háborús bűnösöket mindenáron felelősségre vonják. Sajnos a világ nem efelé halad. Csak Uganda relációjában tekintve például Idi Amin Dada és Milton Obote is megúsza a felelősségre vonást.²¹ Persze ez naiv gondolat, hiszen a legelvetemültebb diktátor is tud találni egy olyan külföldi országot, ami befogadja valamiért. Ezenfelül minden háborúnak megvan a nyertese is, s győztes oldal háborús bűneit ugye nem illik firtatni, főleg ha az adott ország valamilyen nagyhatalom.

Mindent összevetve Észak-Uganda konfliktusos helyzete igen problémás, remélhetőleg a legutóbb megkötött egyezmény²² tartós lesz, ám a régió gazdasági helyzetének megszilárdítása nélkül vajmi keveset ér majd. Ennek hiányában ugyanis az elszegényedett északiak talán ha nem is az LRA keretén belül, de ismét a fegyveres ellenálláshoz nyúlhatnak. Museveni utasította a hadsereget, hogy ne lőjenek az LRA-s lázadókra és biztosítsanak nekik szabad távozási lehetőséget Szudán déli részén kijelölt pontokhoz. A dél-szudáni regionális kormány a kijelölt táborokban védelmet biztosít az LRA-s harcosoknak, míg a két fél képviselői tovább folytatják a tárgyalásokat egy végső rendezés érdekében. Vincente Otti is beolvasta a rádióba a tűzszünet részleteit, és felszólította gerilláit annak betartására.

RÖVIDÍTÉSEK

FEDEMU	Federalist Democratic Movement of Uganda (Ugandai Szövetségi Demokratikus Mozgalom)
HSMF	Holy Spirit Mobile Force (Szent Lélek Mobil Erői)
LRA	Lord's Resistance Army (Az Úr ellenállási Hadserege)
NRA	National Resistance Army (Nemzeti Ellenállási Hadsereg)
UNLF/A	Uganda National Liberation Front/Army (Ugandai Nemzeti Felszabadítási Front/Hadsereget)
UPDA	Uganda People's Defence Army (Ugandai Népi Védelmi Hadsereg)

JEGYZETEK

- ¹ Murray 2003: 187.
- ² Probáld (szerk.) 2002: 133-134.
- ³ <http://www.worldstatesmen.org/Uganda.html>
- ⁴ A királyságok korábban szövetségi státuszt élveztek Ugandában.
- ⁵ Fage 2004: 438.
- ⁶ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ug.html>
- ⁷ Probáld (szerk.) 2002: 133.
- ⁸ György 2004: 29.
- ⁹ Keegan – Wheatcroft 1986: 103.
- ¹⁰ Diószegi – Harsányi – Németh (szerk.) 1997: 246.
- ¹¹ ICG AFRICA REPORT N077, 2004: 2.
- ¹² Keegan – Wheatcroft 1986: 104.
- ¹³ ICG AFRICA REPORT N077, 2004: 3.
- ¹⁴ Alice Auma 1956-ban született, két házassága is zátonyra futott meddősége miatt. Bár eredetileg katolikusnak nevelték, 1985 május 25.-én megszállta egy Lakwena nevezetű szellem, Alice megőrült, beszélni is képtelen volt. Bár az apja elvitte 11 spiritiszta gyógyítóhoz, egy sem tudott rajta segíteni. Ezután Alice 40 napig félrevonult egy nemzeti parkban, majd elkezdte megszervezni a HSMF-et. http://en.wikipedia.org/wiki/Alice_Auma
- ¹⁵ Kony eredetileg 1987 elején csatlakozott az UPDA-hoz, Benjamin Apia őrnagy zászlóaljához, mint spiritiszta, azonban hamar átvette az egység vezetését, s később még több UPDA katona csatlakozott hozzá. Ezzel megszületett az LRA. ICG AFRICA REPORT N077, 2004: 29.
- ¹⁶ HVG 2005.10.26. Ördögűzés
- ¹⁷ HVG 2004.10.02. Az Úr hangja
- ¹⁸ Ferwagner – Komár – Szélinger, 383.
- ¹⁹ Lacey 2004.10.10.
- ²⁰ http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/country_profiles/1069166.stm
- ²¹ HVG 2006.04.12. Akik megúszták
- ²² HVG 2006.08.02. Ugandai tűzszünet
- ²³ Az internetről 2006 augusztusában és szeptemberében töltöttem le anyagokat.

FELHASZNÁLT IRODALOM²³

DIÓSZEGI ISTVÁN – HARSÁNYI IVÁN – NÉMETH ISTVÁN (szerk.)
1997 *20. századi egyetemes történet*, Budapest.

FAGE, J.D.

2004 *Afrika története*. Budapest

FERWAGNER PÉTER–KOMÁR KRISZTIÁN–SZÉLINGER BALÁZS
Terrorista szervezetek lexikona. Szeged.

KEEGAN, JOHN – WHEATCROFT, ANDREW

1986 *Zones of Conflict*. London.

KENDE ISTVÁN (szerk.)

1973 *Fejlődő Országok Lexikona*. Budapest.

LACEY, MARC

2004. 10. 10. Escape from rebels Leads to Reunion in Uganda, *New York Times*.

MURRAY, JOCELYIN

2003 *Az afrikai világ atlasza*. Dabas.

PROBÁLD FERENC (szerk.)

2002 *Afrika és a Közel-Kelet földrajza*. Budapest.

GYÖRGY ZSOMBOR

2004.02.28. Gyilkos Kedv. *Magyar Nemzet*.

AZ INTERNATIONAL CRISIS GROUP HONLAPJA

www.icg.org

A CIA HONLAPJA

<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html>

A VILÁG ÁLLAMFÉRFIAI

<http://www.worldstatesmen.org/Uganda.html>

A HVG HONLAPJA

<http://www.hvg.hu/>

AZ USA KONGRESSZUSI KÖNYVTÁRÁNAK HONLAPJA

<http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/>

A WIKIPEDIA INTERNETES ENCIKLOPÉDIA HONLAPJA

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

ABBC HONLAPJA

<http://news.bbc.co.uk>